

Василь КОЦАН

ТРАДИЦІЙНЕ ЖІНОЧЕ ПОЯСНЕ ВБРАННЯ УКРАЇНЦІВ ЗАКАРПАТТЯ XIX — першої половини XX ст.

Стаття присвячена дослідженню традиційного жіночого поясного вбрання українців Закарпаття XIX — першої половини XX ст. На основі польових, архівних і літературних джерел, музейних колекцій проаналізовано декілька важливих аспектів з досліджуваної проблематики: матеріал та способи виготовлення (крій), художні особливості (оздоблення), способи одягання та функціональне призначення (буденний, святковий, обрядовий) жіночого поясного вбрання. Вивчення функціонального призначення того чи іншого елемента дало змогу виявити його простоту, святковість і символічність.

Ключові слова: жіноче поясне вбрання, спідниця, фартух, запаски, пояс, крій, домоткане полотно, фабрична матерія, оздоблення, вишивка, фабричні стрічки, машинні шви, мереживо.

© В. КОЦАН, 2016

Формування традиційного народного вбрання як окремого самобутнього культурного явища відбувалось протягом століть. Звичайно, що кожен регіон нашої країни мав свою специфіку еволюції одягових традицій. Не є винятком і Закарпаття, де локальна варіативність одягових комплексів чи не найбільша в Україні. Безперечним є і той факт, що більшу наукову і практичну цінність має інформація про комплекс вбрання. Поряд з тим, немало важливим є вивчення конструктивних та декоративних особливостей окремих складових одягового комплексу, що в результаті якраз і дає можливість робити узагальнюючі висновки про ансамблевий комплекс в цілому.

Предметом нашого дослідження є традиційне жіноче поясне вбрання українців Закарпаття в XIX — першій половині XX ст. Різноманітність його форм та їх зміни пов'язані не лише з удосконаленням традиційних конструкцій та появою нових матеріалів, а й із зовнішніми чинниками — впливами міської культури, різних модних течій тощо. Як відомо, поясне вбрання прикривало нижню частину фігури. Його одягали безпосередньо на сорочку, що зумовлювало усталеність та простоту конструкції її нижньої частини. Водночас тісний зв'язок натільного та поясного одягу вимагав суворой відповідності їхніх форм і художнього вирішення.

Поясним жіночим вбранням українців Закарпаття у XIX — першій половині XX ст. були спідниці, фартухи, пояси та запаски у гуцулів. У різних районах, залежно від локальних відмінностей крою, матеріалу для виготовлення, способу оздоблення поясного одягу мав різні назви: *спідниці* — «фартухи», «подолоки», «свити», «сукні», «кабати», «сукмани», «вігани», «біленики», «ряшеники»; *фартухи* — «плати», «приплати», «катрани», «шурци», «платяники», «запиначки», «припиначки», «пілки», «півки»; *пояси* — «паси», «пасини», «перізки», «силянки», «окрайки», «тканки».

У XIX ст. жіноче поясне вбрання шили із домотканого конопляного чи лляного полотна, а на початку XX ст. — з фабричних тканин. Часто спідниці шили з одного, зігнутого навпіл по ширині шматка відбіленого полотна або кількох полотниць. Між передніми пілками вставляли полотнище з іншої тканини, поверх якого одягали фартух. Зшиті полотнища призбирувалися зверху і пришивалися до пояса із зав'язками. У середині XIX ст. розріз робили спереду, а наприкінці XIX — на початку XX ст. — збоку. Кількість полотниць залежала від призначення спідниці, місцевих

традицій, соціального становища жінки. Заможні жінки одягали спідниці з п'яти-шести піл, в той час як бідніші шили їх значно вужчими. З появою фабричних матеріалів змінився й крій та оздоблення фартухів. Їх, як і спідниці, почали шити з атласу, ситцю, різнокольорових вовняних тканин. Іноді спідниці та фартухи шили із однотипних тканин. Святкові фартухи прикрашалися вишивкою. Стан жінки підперезували тканими або в'язаними поясами, орнамент, композиція та колорит яких завжди узгоджувались з іншими компонентами одягу. Молоді дівчата носили пояси яскравіших кольорів, багатше орнаментовані, а жінки похилого віку — значно скромніші.

Поряд із загальними ознаками традиційне жіноче поясне вбрання українців Закарпаття виявляло ряд локальних рис, характерних для групи сіл чи навіть окремих сіл (Іл. 1). Так, у другій половині XIX — на початку XX ст. у селах **долини р. Терблї** жінки поверх сорочки одягали спідницю з домотканого лляного полотна чи фабричних тканин. Кроїли спідниці з 5—6-ти піл завдовжки трохи вище низу сорочки, а завширшки до 5—6 м. Святкові спідниці шили у складки, а буденні збирали просто на нитку. На поясі робили загинку («гачник»), в яку протягували шнурок («волоку»), плетений із вовняних ниток, пофарбованих у темний колір. Зустрічались спідниці із пришивними поясами («зав'язками», «шурками»). На початку XX ст. спідниці, виготовлені із домотканого полотна фарбували у темно-червоний, темно-бордовий, чорний колір фарбою, яку отримували із відвару кори вільхи. Нижню частину спідниць оздоблювали стрічками («пандликами»). Спідниці з домотканого полотна оздоблювали вишивкою геометричних мотивів. Орнаментальна композиція мала вигляд вузьких поперечних смуг [4, с. 11—12; 9, с. 57; 10].

У XIX ст. спідниці підперезували поясами, довжина яких могла сягати двох метрів. Пояси плели із вовняних ниток, пофарбованих у бордовий, червоний, рожевий, жовтий кольори. Плетіння терблеріцьких поясів проходило наступним чином. На дві рівні дерев'яні палички висотою 15—20 см, вмонтовані у лавицю на відстані двох метрів одна від одної, намотували різнокольорові нитки, які натягувались і набирали вигляду струн. Плести починали від середини натягнутих ниток із поступовим відтяганням виплетених частинок то вправо до краю, то влі-

Іл. 1. Дівчата у традиційному народному вбранні, с. Кам'яниця Ужгородського району. 1921 р. (Фото Рудольфа Гулки)

во. На кінчиках залишали зав'язки. Пов'язували пояс так: якщо був хтось поруч, то він міг тримати пояс за один кінець, а другий кінець жінка притискала рукою до стану, поверталась зліва направо, намотуючи пояс на стан. Кінці з'єднувались й зав'язувались. При цьому треба було добре обтягнути («витиснути») свій стан. Коли ж приходилось пов'язувати пояс самій жінці, то одна сторона прикріплювалася до ручки дверей, а далі все робилось так, як і в першому випадку. Пояси терблеріцьких долинян не збереглися. Наприкінці XIX — на початку XX ст. вони поступово виходять з ужитку.

З перших десятиліть XX ст. спідниці, що притискалися поясом, почали поступово витіснятися фартухами («платами»). Матеріалом для них був покупний шовк чи атлас. У 20—30-х рр. XX ст. пояс, що тримав «плат» і сорочку став значно менших розмірів і пришивався до «плат». З появою фартухів виникла й мода «одіватись на зади» — пов'язавши плат, не покривати ним сорочку ззаду. Ще на початку 20-х рр. XX ст. жінки старшого віку не одягали плати, говорячи, «що ганьба в них показуватися на люди». До роботи одягали фартухи з домотканого конопляного полотна. Кроїли їх з двох піл, у верхній частині збирали у дрібні складки («рямки»), поверх яких пришивали вузький (2—3 см) поясок.

Дівчата та молоді жінки одягали «плати» яскравого кольору, обшиті різнокольоровими шовковими

Іл. 2. Пояси («пасини»), с. Довге Іршавського району. Різнокольорові вовняні нитки, ткания. 20-ті рр. ХХ ст. (Фото з архіву автора)

стрічками («пандликами») та білими мережками («чіпками») по низу, а літні жінки та бабусі — більш темні із простим орнаментом. Плати у поясній частині (завширшки 60—65 см) збирались у складки і пришивались до поясу. Пояси були довгими (120—130 см) із прямими та із гострими кінцями. До кутків поясу пришивали шнурочки («мотузи»), які зав'язували спереду в бантик. Пояси оздоблювали машинними швами («строчками», «штетками») у вигляді прямих та хвилястих ліній («кривуль»), які часто доповнювали різнокольоровими атласними смужками та дрібними крапками («цятками»). Найпоширенішими були червоні, рожеві, чорні, сині чи зелені пояси. «Плати» оздоблювали поперечними загинками («гайташами»), між якими пришивали різнокольорові смужки («пандлики») [5; 20; 21].

У селах Липецька Поляна, Липовець, Кривий, Липча, Березово, Нижнє Селище Хустського району у жінок старшого віку побутовали чорні фартухи («плати») із фабричної ситцевої матерії. Їх характерною особливістю були блискучі поперечні смужки («ряски», «фряски», «влашки») з атласної матерії. Ширина таких «платів» давала змогу практично повністю огорнути стан жінки. Зовні вони нагадували спідниці.

Певні особливості мало жіноче поясне вбрання боржавських долинян. До початку ХХ ст. у селах Боржавської долини побутовували звичай підперезувати жіночі сорочки плетеними або тканими вовняними поясами («силянками», «окрайками»), а поверх них одягати фартухи («плати»). З перших десятиліть ХХ ст. змінюється послідовність одягання даних видів жіночого поясного вбрання.

У ХІХ ст. фартухи («плати») шили з домотканого полотна шириною до 1 м. У верхній частині фартухи збирали у дрібні складки («збірки»), а нижню — оздоблювали вузькою смужкою вишивки геометричного характеру. Основними орнаментальними мотивами виступали ромби, прямі чи скісні хрести та ламані лінії («кривулі»).

На початку ХХ ст. з'являються фартухи з фабричної атласної матерії, оздобленої квітковим орнаментом. Кроїли їх з двох прямокутних піл. Верхню частину фартуха загинали і прострочували машинним швом, утворюючи загинку, в яку вставляли плетений вовняний шнурок. По всій довжині (70—72 см) фартухи збирали у широкі складки. По бокам та внизу до «плати» пришивали вузькі (2—3 см) смужечки («чіпки») з фабричної матерії, які обшивались білими чи різнокольоровими нитками. Нижню частину одноколірних «платів» оздоблювали смужкою з червоної фабричної матерії, білими чи різнокольоровими «кривульками», виконаними машинним швом. Внизу, по кутам і посередині таких «платів» швейною машинкою нашивали квіти («косиці»). На різнокольорових («квітчастих») фартухах подібної вишивки не було. До верхньої частини «платів» пришивали вузький (2 см) поясочок («упаску»), кінці якого завершувалися стрічками («пандликами», «лентами»). Зустрічались «упаски» з пучком стряпок на кінцях. «Упаска» повинна була два рази обійти талію і зав'язуватись ззаду [1, с. 81; 33, с. 92].

Наприкінці 30-х рр. ХХ ст. жінки старшого віку почали носити фартухи («плати») із чорної фабричної матерії. Бічні сторони та низ фартуха декорували, вишиваючи стилізовані галузки («смерічки»), квітки («ромашки»), колючка («очка»), ромби з виступаючими кутами та «баранячі різжки» [15; 16].

З початку ХХ ст. фартухи припинались тканими чи в'язаними поясами («пасинами», «силянками») (Іл. 2). Довжина боржавських поясів сягала від 2 до 3 м. Ткали їх з покупних різнокольорових вовняних

ниток («челлени»). Нитки основи компоували у смуги, які потім формували основу орнаментальної композиції поясів. Залежно від кольору ниток, які використовували для перетикання («потиканя», «перебираня») основи виділяємо декілька видів поясів. У другій половині — наприкінці XIX ст. найпоширенішими були однотонні сині пояси («силянки»). На початку XX ст. поширюються поліхромні пояси. Серед них виділяємо червоні із вкрапленням зеленого, блакитного, синього, рожевого кольорів; бордові — із вкрапленням рожевих, зелених, синіх; темно-зелені — із вкрапленням фіолетових і червоних; коричневі — із вкрапленням зелених, блакитних і фіолетових; чорні — із вкрапленням червоних і білих кольорів. На краях червоних поясів дівчат та молодих жінок вишивали маленькі круглі стилізовані квітки («косиді»). Найпоширенішими були бордові та зелені пояси. Свої особливості мали й варіанти оздоблення поздовжніх країв жіночих боржавських поясів. Найпоширенішим було завершення поясів короткими (2—3 см) стряпками («китичками») або великими пучками різнокольорових китиць на обох поздовжніх краях. Дівчата та молоді жінки з одного краю свої пояси декорували короткими стряпками, а з другого — двома-трьома плетеними шнурочками («кісками») (5—8 см) з китицями («бойтами») на кінцях. Рідше зустрічались пояси, обидва краї яких завершувались трьома «кісками». Зав'язували пояси так, щоб по боках було видно китички. Дівчата зав'язували пояси ззаду, а старші жінки — збоку. За народними звичаями, з'явитись без пояса, означало скомпрометувати себе [24, с. 16; 25, с. 486—487; 52, с. 338].

У XIX — на початку XX ст. у селах долини р. Тересви поверх сорочки жінки одягали широку спідницю («сукню», «плат»). Ширина спідниці по низу досягала 5—6 м. Буденні спідниці шили із домотканого полотна, яке фарбували переважно у чорний колір. Святкові «плати» («англійовані») кроїли із покупного різнокольорового ситцю. Зустрічались «сукні» із поясом та без нього. «Сукню» збирали у вузькі складки («рямки»). Довжина мала трохи не досягати подолу сорочки. По низу спідниці оздоблювали фабричними стрічками білого, жовтого, голубого кольорів.

На початку XX ст. почали поширюватись вузькі (у поясі — 36—40 см, по низу 88—92 см) спідниці із фабричної матерії чорного, червоного чи бордового кольорів. Спідниці по всій довжині (66—

70 см) збирали у вузькі (0,5—1 см) складки («рокотки»). До верхньої частини спідниць, поверх складок, пришивали широкий (5—6 см) пояс, декорований прямими та хвилястими лініями («кривулями»). «Розпірку» робили зверху посередині або з правого боку. Деякі жінки зрідка поверх спідниці носили фартух («приплат») з довгим пояском. Шили їх із двох-трьох пілок. Нижню частину «приплатів» оздоблювали вишивкою та стрічками [6; 13].

Починаючи з 20-х рр. XX ст. широкі спідниці почали витіснятись фартухами («платами»), які побутували разом із вузькими спідницями. У селах долини р. Тересви переважали яскраві різнокольорові «плати». У нижній частині їх оздоблювали різнокольоровими стрічками («пантliками»), мережками, декоративними швами. Іноді фартухи по контуру обшивали мереживом та яскравими стрічками. Подібні фартухи («плати») були поширені й серед румунського населення краю. Особливістю румунських фартухів було те, що вся їх площа була заповнена дрібними квіточками, або ж геометричними фігурами. Матерія, з якої шились фартухи, зазвичай, була жовтою, оранжевою, рожевою [7; 17].

Тересвянські долинянки весільні фартухи шили з білої атласної чи шовкової матерії з довгим вузьким, пришивним пояском. По боках та внизу фартухи оздоблювали машинними швами червоного кольору та білою фабричною мережкою («чіпкою»). У 30—40-х рр. XX ст. у селах середньої та нижньої течії р. Тересви наречені підперезувались широкими (8—10 см) тканими поясами («ременями»). Ткали їх на ткацькому верстаті («кроснах») технікою «чинуватого ткання». При навиванні основи використовували різнокольорові нитки, завдяки вдалому чергуванню яких утворювались поздовжні смуги: по краям чорні, зелені, жовті, а посередині — червоні, бежеві, зелені та фіолетові. «Чинуватим тканням» формували вертикальні орнаментальні смуги, що складались з ромбів, внутрішня площа яких закомпонована прямими хрестами. До одного із кінців пояса пришивали вузькі (1,5 см) шкіряні ремінці з шістьма дірочками, а до другого — ремінці із металевими пряжками («капчами»). Біля ремінців із пряжками пришивали кишеню із напівкруглою нижньою частиною. Конттури кишені обшивали шкіряними смужками («партичками»). Довжина такого пояса сягала від 80 до 100 см [18]. У селах Терес-

Іл. 3. Спідниці («подолки»), с. Хижа Вінградівського району. Домоткане полотно, вишивка, низина, мережка. 20-ті рр. ХХ ст. (Фото з архіву автора)

ниця, Ганичі, Калини, Вишивате Тячівського району весільному поясу («ременю») надавали оберегового значення. Його часто використовували у обрядах, пов'язаних із худобою («скотом»). Так, напередодні першого вигону худоби у поле, з пояса витягували три нитки. З них плели поясок, довжина якого мала охопити стан жінки (господарки худоби). Господарка підперезувалась поясом на ніч. Ранком цей пояс закопували на порозі хліва, щоб через нього пройшла корова. Слова, які промовлялись під час плетіння поясу, розкривали суть обряду: «Як пояс плівся, так і скотинка приходила б на свій двір — із сліду в слід». У с. Дубове пояс також клали на корову при доїнні після першого отелення, щоб корова не злягла [2, с. 7—8; 47, с. 24].

У другій половині ХІХ — на початку ХХ ст. у селах Нересниця, Ганичі, Калини, Новоселиця Тячівського району зрідка зустрічались ткани вовняні пояси («пасини», «перізки»). Вони були досить широкими (8—12 см), переважно червоними чи зеленими. Завершувались пояси випущеними нитками («китицями»), зав'язувались поверх сорочки та спідниці.

Наприкінці ХІХ ст. із витісненням «руської» сорочки «волоською» поступово виходять з ужитку й пояси. На початку ХХ ст. їх можна було лише зрідка зустріти у с. Калини. Отже, можемо стверджувати, що для комплексу традиційного народного вбрання із «волоською» сорочкою пояс не був характерним.

У селах **Хижа, Новоселиця, Черна Вінградівського району** як у ХІХ, так і у першій половині ХХ ст. поверх сорочки жінки одягали спідницю («подолок», «свиту») з домотканого полотна (Іл. 3). Розріз робили спереду, а на талії призбирували («морщили») у збірки на 9 ниток. Поверх «морщення» пришивали пояс, виготовлений з окремого шматка полотна. Наприкінці ХІХ — на початку ХХ ст. пояс оздоблювали одноколірною вишивкою геометричних орнаментів, виконаною техніками «пасування», «перебирання». З початку ХХ ст. вишивку на поясах почали поєднувати з мережкою та різнокольоровим гачкованням. У нижній частині спідниці вишивали стилізовані квіти поєднані у «орнамент-бігунець». Низ «подолка» оздоблювали гачкованим білим мереживом («чіпками з бибамі», «горгольованими чіпками»). З початку ХХ ст. спідниці ще оздоблювали поперечними складками («гайташами»), стрічками з вишивкою («жінор») або білою ажурною мережкою («стикилиш»).

Поверх спідниці одягали фартух («плат»). До кінця ХІХ ст. його шили з домотканого конопляного чи льняного полотна. Наприкінці ХІХ — на початку ХХ ст. почали використовувати різноманітні за якістю, кольором та оздобленням фабричні («англійовані») тканини, прикрашені мереживом та різнокольоровими шовковими стрічками («пантликамі»). Декоративний ручний шов, а пізніше машинна строчка виконували технологічну функцію і водночас створювали художній ефект.

У ХІХ — на початку ХХ ст. жінки підперезувались тканим поясом з фарбованих («фештувалованих») вовняних ниток червоного, зеленого чи коричневого кольорів. У селах Хижа, Новоселиця, Черна Вінградівського району пояси не набули широкого поширення. Уже наприкінці ХІХ ст. потреба у їх носінні зникає, оскільки до морщення верхньої частини спідниць пришивали широкі вишивані пояси.

У середині 20-х рр. ХХ ст. у селах Хижа, Новоселиця, Черна на Вінградівщині та в с. Велятино на Хустщині поширюються жіночі пояси, плетені на

спеціальному станку із різнокольорового бісеру («пацьборок»). Їх довжина сягала до 1 м, а ширина — від 3 до 7 см. Зав'язували пояси спереду за допомогою двох-трьох гудзиків («гомбиць») білого, синього, жовтого кольору та петель з плетених шнурочків. З однієї сторони пояси підшивали домотканим полотном. Найчастіше зустрічались пояси із рослинною орнаментикою у вигляді стилізованої галузки з квітів («косиць»), які обрамляли дрібними трикутниками та квадратиками.

У селах Гудя, Веряця, Теково Виноградівського району у 30—40-х рр. XX ст. побутували довгі (120—130 см), широкі (4—5 см) жіночі пояси, виготовлені із різнокольорового бісеру методом нанизання. До поздовжніх країв поясів пришивали стрічки («ленти») із бордової, червоної, зеленої атласної матерії, за допомогою яких пояс зав'язувався збоку на талії. На відміну від плетених поясів, у нанизаних переважали геометричні орнаменти. Найпоширенішою орнаментальною композицією виступали викладені в ряд ромби, внутрішню площину яких заповнювали розетами. Допоміжними орнаментальними мотивами були трикутники або «кривулі».

Поясним вбранням **рівнинно-передгірського комплексу жіночого вбрання** із короткою сорочкою («опліччям») були широкі спідниці («кабати», «сукні», «сукмани», «подолки») та фартухи («платяники», «катрани», «шурци»). Пояси тут зустрічались дуже рідко. У 20—30-х рр. XX ст. вони були поширені лише в околицях м. Ужгорода та в деяких селах долини р. Люта на Великоберезнянщині, що межували з лемківськими селами.

Поясним жіночим вбранням турянських долин були спідниці («кабати») з домотканого полотна або фабричної атласної матерії, зібрані у широкі (1—2 см) складки («фавди»). До збірок верхньої частини спідниці пришивали широкий (5—6 см) пояс, що зав'язувався збоку. «Кабати» дівчат та молодих жінок були синього, зеленого, рожевого, а старших жінок — чорного, темно-синього, коричневого кольорів. Дівочі святкові «кабати» по низу оздоблювали різнокольоровими стрічками («ройтками») [8, с. 6—7; 53, с. 12].

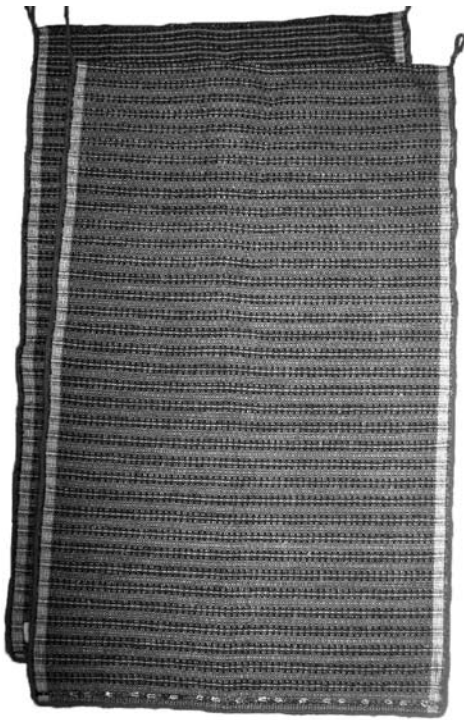
Поверх спідниці одягали фартух («катран»), пошитий у складки з однієї або двох піл. По низу фартухи оздоблювали фабричними стрічками («пантликками»), машинними швами, мереживом («чіпка-

Іл. 4. Гуцулки у святкових запасах, с. Ясіня Рахівського району. 1921 рік. (Фото Рудольфа Гұлки)

ми»), найчастіше чорного кольору. Зав'язувався фартух ззаду на невеликий бант.

На Свалявщині поверх сорочки жінки одягали спідницю («подолок», «кабат», «сукман»), яка шилася з полотна в 2 пілки. У 20—40-х рр. XX ст. у селах Тибава, Стройне, Неліпино зустрічались спідниці у чотири пілки. Заміжні жінки носили широкі (1,5 м), набагато нижчі від коліна спідниці, а дівчата — вузькі і коротші. Спідниця збиралася біля вузького пояса в дрібні збірки чи складочки. На стані вони тримались за допомогою зав'язок з домотканого полотна чи фабричної матерії. Спідниця не мала підшивки. Найчастіше носили сині, чорні спідниці але найпоширенішими були білі. Часто білі спідниці обшивали мереживом («кружевами»). У 20—40-х рр. XX ст. дівочі кабати у селах Родникова Гута, Родниківка Свалявського району шили із білої фабричної матерії. За кроєм та оздоблення вони нагадують святкові спідниці («біленьки», «ряшеники») лемків Закарпаття. Нижню частину дівочих кабатів на Свалявщині оздоблювали вишивкою у вигляді різних орнаментів («всяких взорів»). Але на відміну від лемківських спідниць, у яких домінували зелені та червоні кольори, на свалявських спідницях переважали рожеві, фіолетові та жовті барви. До спідниці одягали фартух («катран», «платяник»), який виготовлявся з домотканого полотна. До збірок верхньої частини фартуха пришивали вузький (3—4 см) полотняний пояс. Розрізняли буденні та святкові фартухи. Буденні фарбу-

Іл. 5. Двоплатові пілки («запаски»), с. Ясіня Рахівського району. Вовняні нитки, тканиня. 20—30-ті рр. ХХ ст. (Фото з архіву автора)

вали в синій колір, залишаючи у нижній частині білі смуги («штрихи»), а святкові («лустери») були переважно червоними. З кінця 30-х рр. ХХ ст. на фартух почали нашивати кишені.

У другій половині ХІХ — на початку ХХ ст. в **ужгородських долинян** побутовали довгі спідниці («сукні») з домотканого льняного полотна. Кроїлись вони з двох частин: широкої та вузької. У передній частині вшивали прямокутний шматок конопляного полотна, поверх якого одягався фартух («шурц»). Верхню частину спідниць традиційно збирали у дрібні складки, поверх яких пришивали широкий пояс. Нижню частину суконь, крім передньої конопляної пілки, оздоблювали двома вузькими смужками вишивки. У побудові орнаментальної композиції переважали геометричні чи геометризвано рослинні мотиви.

У першій половині ХХ ст. в ужгородських долинян побутовали спідні сукні («фодрованці») з білої фабричної матерії. Шили їх з п'яти-шести піл. Посередині передньої частини робили глибокий (30—35 см) поздовжній розріз, що зав'язувався на шнурочки. Верхню частину «фодрованців» збирали у дрібні складки («рями»), поверх яких пришивали широкий (5—8 см) пояс з білої фабричної матерії, рідше — з відбіленого льняного домотканого полотна. У нижній

частині спідниці робили п'ять-шість загинок («защипів»), нижче яких пришивали широкі шматки матерії («фодри») з мережкою («чіпкою») на краях. У результаті в сукні робився подвійний низ. Поверх нижніх спідниць одягали сукні («кабати») з зеленої, синьої, фіолетової, бордової, чорної фабричної матерії. В їх крої та оздобленні збережені традиційні для жіночого поясного одягу українців Закарпаття елементи: глибокий поздовжній розріз у передній частині, поздовжні збірки та складки, поперечні загинки та машинні шви. Етноідентифікуючою ознакою ужгородських «кабатів» 20—40-х рр. ХХ ст. було їх оздоблення вишивкою. У верхній частині вишивали дрібні квітки, викладені в орнаментальні рядки, а в нижній — галузки з квітами, бутони і дрібні стебла з листочками.

Як за кроєм так, і за оздобленням до ужгородських подібними є спідниці мукачівських долинян. У середині ХІХ — на початку ХХ ст. переважали спідниці з домотканого полотна, а з 20-х рр. ХХ ст. домінуючими стали сукні, пошиті з ситцю, шовку чи атласу.

У 20—30-х рр. ХХ ст. в околицях м. Ужгорода побутовали плетені вовняні пояси. Поширеними були довгі та короткі пояси. У селах Довге Поле, Коритняни, Баранинці, Дравці, Барвінок довгі (2—2,5 м) жіночі пояси («паси», «пасини») плели із червоних, рожевих, бордових, рідше — зелених ниток. Виготовляли їх жінки на спеціальних дерев'яних паличках («спицях») техніками «у решіточку», «на кубики». На поздовжніх краях святкових поясів робили 6—8 поперечних смуг із хрестиків, які розміщувались на відстані 5—6 см одна від одної. Завершувались пояси випущеними нитками («стряпками»). Поширеними були два способи скріплення стряпок: один пучок («до купы»), зав'язаний зеленою ниткою, та п'ять-шість пучків, оздоблених гудзиками («гомбидцями») із різнокольорових вовняних ниток, складених у формі спіралі. В ужгородських долинян поряд із довгими побутовали й короткі пояси («пасини»). Їх носили як дівчата, так і жінки середнього та старшого віку. Серед коротких поясів виділяємо широкі (6—8 см) завдовжки 80—85 см та вузькі (2—3 см) завдовжки 90—100 см. Широкі однотонні, найчастіше червоні та бордові, пояси плели у поперечні смуги («рядки», «путики»). Застібувались вони на 2—3 гудзика («гомби») та петлі з ниток. Вузькі пояси, зазвичай, плели із різнокольорових ниток. Найхарактернішою побудовою орнаментальної компози-

ції були дрібні квадратики («цятки», «очка»), викладені у формі шахівнички.

На відміну від долинянок, **гуцулки Закарпаття** поверх сорочок одягали дволатові пілки («запаки») (Іл. 4). На Рахівщині побутували два види запасок: широкі («прості», «дуплівки»), характерні для сіл Богдан, Луги, Косівська Поляна, Рахів, і вузькі («очкати», «одички»), поширені у Ясіні, Лазещині, Квасах. Для пошиття запасок виготовляли тонкі вовняні тканини з типовим поперечним розміщенням гладких дрібноузорних смуг на чорному, вишневому або оранжево-червоному тлі. Насичення кольорів запаскових тканин досягалось використанням для основи пряжі чорного або вишневого кольорів, а для перетикання — темно-червоних, коричневих, зелених, синіх ниток різної тональності. При цьому симетричні різнобарвні смуги створювали цільні композиції зі стриманим колоритом [36, с. 60; 38, с. 131; 42, с. 44; 46, с. 20].

У ХVІІІ ст. запаски виготовляли з вовняної ущільненої тканини домашнього виробництва. Ширина однієї запаски дорівнювала трьом ліктям (75—80 см). На початку ХІХ ст. при тканні запасок для основи почали використовувати фабричні нитки («волосянки»). З другої половини ХІХ ст. інколи для підткання стали використовувати тоненькі блискучі металеві нитки («дріт», «друтянки»), які надавали запаскам срібний і золотистий відтінок. Кольорові нитки додавали, щоб надати тканині бордового, малинового, зеленого відтінку. З поширенням фабричних кольорових ниток виникли нові співвідношення кольорової гами.

Звичайна кольорова гама гуцульських запасок проявлялась у поєднанні двох червоних ниток, трьох жовтих, трьох сріблястих («дротів»), трьох зелених і т. п. Ткалися вони смугами. На тканині утворювались невеликі ромбики («очки»). Як двометрова основа, заткана підтканням, запаска знімалася із верстата та розрізалася на дві нерівні частини (задня на 3 см довша за передню). Обидві частини обшивали світло-рожевими, жовтими, червоними або темно-зеленими шнурками, плетеними із вовняних ниток.

Орнаментальна композиція ясінянських запасок складалась з вузьких (1—2 см) горизонтальних смуг (Іл. 5). Найпоширенішими їх варіантами були: чергування ромбикових рядків та дрібних кілець («очок»), чергування ромбикових рядків з квадратами, внутрішня площа яких закомпонована прями-

ми хрестами, чергування смуги з фіолетових скісних хрестів та трьох рядків маленьких жовтих квіток, скісні рядки («смерічки»). Важливим декоративним акцентом ясінянських запасок були поперечні орнаментальні смуги («партиці»), якими декорували верхній і нижній краї. За колоритом «партиці» завжди багатші й насиченіші, ніж тло запасок, і чітко виділяються на ньому. Це широкі (5—10 см) смуги, утворені ритмічним чергуванням домінуючих оранжево-червоних, чорно-синіх барв, що доповнювались поодинокими білими, голубими, рідше зеленими смугами. У процесі ткання нитки основи «партиці» прибивали бердом, завдяки чому вони суцільно закривали уток, утворюючи щільний край. Нижня «партиця» переважно ширша, ніж верхня. «Партиці» святкових ясінянських запасок часто оздоблювали різнокольоровим бісером. Зустрічались запаски, низ яких завершувався стряпками («ройтами»).

Запаски Богданської долини на 10—15 см ширші. У них переважали темно-червоні, темно-коричневі, темно-сині кольори. Краї запасок мали бокову обробку тканини («обснівку»). У ХІХ ст. «обснівки» були білими, зрідка жовтими, а на початку ХХ ст. — ще й червоними, зеленими, блакитними. Основними орнаментами тканин запасок у селах долини р. Білої Тиси були «колос», «смерічки» та «очко». «Очко» — це темний (чорний) кружок, обведений жовтою, а потім білою ниткою.

Орнаментальна композиція рахівських запасок складалась з різнокольорових широких та вузьких поперечних однотонних смуг («кrapчинок»). Рідше зустрічались однотонні запаски без декоративного оздоблення («розщобанки»). У кольоровій гамі переважали чорно-зелені, бордові з вкрапленням червоного зеленого, чорного кольорів та запаски, у яких чергувались зелені, бордові та жовті орнаментальні смуги. У 20—40-х рр. ХХ ст. нижню частину святкових запасок дівчат та молодих жінок оздоблювали широкою (5—6 см) тканною поперечною смугою («тканицею»). На червоному чи бордовому тлі «тканиць» технікою чинуватого ткання формували різнокольорові ромби чи стилізовані квітки.

Гуцульські запаски зав'язували на шнурочки («баюр», «баюрки», «кругла плетінка»). Задня запаска була на 3—5 см довша за передню. Спочатку одягали задню запаску, яку двічі, а в селах долини р. Білої Тиси навіть три-чотири рази, загинали у та-

Іл. 6. Тканий пояс («окрайка»), с. Лазещина Рахівського району. Вовняні нитки, тканиня. 20—40-ві рр. ХХ ст. (Фото з архіву автора)

лії і зав'язували на вузол спереду. Так само загинали передню запаску («передницю») і зав'язували ззаду. Щоб зберегти виткані запаски, жінки одягали поверх них трапецієподібні фартухи, зшиті з чорної грубої тканини («глота»). Крім того, у будні та коло дому одягали тільки задню запаску, а спереду — фартушок [26, с. 84].

Поясне вбрання типу двошлатових запасок побутувало в Західному Поділлі, Покутті, Буковині та Івано-Франківській частині Гуцульщини. Воно було поширене і в етносів Карпато-Балканського регіону — болгар, сербів, румунів, молдаван, македонців, словаків, поляків. Такого типу поясне вбрання у білорусів мало назву «хвартук», «запаска», «запо-яска», у росіян — «запаска», у молдаван — «фоте», «катраніце», у румунів — «задье», у болгар — «престилка» [28, с. 66—68; 34, с. 46; 35, с. 56—57; 36, с. 53; 39, с. 100; 40, с. 57; 41, с. 40].

Ні долинянки, ні бойкині з лемкинями Закарпаття запасок не одягали. У межах Закарпаття, крім гуцулок, запаски одягали лише румунки Тячівщини та Рахівщини. Для запасок гуцулок Рахівщини характерними були червоно-жовті, чорно-сині, бордово-вишневі поєднання кольорів. Загальний колорит

створювали дрібнорапортні вузькі, симетричні орнаментальні смуги. Святкові запаски ясінянських гуцулок оздоблювались бісером та стряпками («ройтами»). Гуцулки, одягнені у запаски з цільними орнаментальними композиціями й гармонійним колоритом, чітко виділялись на фоні румунок, які одягали двошлатові пілки («задье»), ткані у контрастні широкі однотонні (червоно-чорні, жовто-чорні, синьо-червоні) смуги. «Задье», на відміну від гуцульських запасок, не обшивали плетеними шнурками («баюрами»). Румунки дуже рідко підперезували запаски поясами.

До коротких сорочок гуцулки Рахівщини одягали широкі спідниці («подолки») з домотканого лляного полотна. Кроїли їх з двох прямокутних пілок, з'єднаних по боках трапецієподібними вставками («третільницями»). Довжина «подолків» сягала до 80—85 см, ширина у поясі — 60—65 см, ширина по низу — 80 см. Поверх «подолків» одягали запаски.

Крім запасок, по всій території Рахівщини заможні жінки одягали широкі сукняні спідниці («літники») вагою 7—8 кг. Шили їх з шести метрів чорного сукна, у поясі збирали у великі складки («фалди», «фальды»). Низ обшивали шовковою вишитою стрічкою («огальоном») і прошивали 2—3 рази червоним швом («штепка»). Придбати таку спідницю намагались навіть найбідніші гуцулки. У народній пісні «На зарібки» співається:

*Ой, як піду на зарібки,
Чекай до суботи:
Буде сукня з огальоном,
Червоні чоботи* [37, с. 64].

У 20—40-х рр. ХХ ст. у селах долини р. Білої Тиси побутували сукні з «огальоном» з чорного домотканого сукна. Сукню кроїли з двох квадратних (68 x 68 см, 70 x 70 см) шматків сукна, зшитих по боках. Верхню частину сукні загинали всередину на 2 см, утворюючи загинку («остроку»). У неї просовували плетений різнокольоровий шнурок, яким сукню стягували у поясі. Нижню частину сукні декорували двома плетеними бордовими шнурками («косами») та штучними квітами з позолочених чи сріблястих ниток. «Огальон» кроїли з прямокутного (70 x 35 см) шматка сукна, декорували двома «косами», шматками золотистої фольги («фарговками») та квітами із вовняних ниток. «Огальон» одягали поверх сукні і зав'язували ззаду на плетені шнурочки. Крім Рахівщини, «літники» з «огальоном», в межах

Закарпатської області більше ніде не зустрічалися. Вони були поширені в Румунії та Польщі. У гуцулках Рахівщини «літники» поширилися під впливом румунських одягових традицій наприкінці XIX — на початку XX ст.

Гуцулки оперізувались поясами. Побутували вовняні ткані пояси («тканка», «тканиця», «окрайка») або плетені («пас», «пасина», «поясина»). Орнамент, композиція, колорит поясів завжди узгоджувались з іншими компонентами одягу. Молоді дівчата одягали пояси яскравіших кольорів, багатше орнаментовані, жінки похилого віку — значно скромніші. Тканий пояс навіть купляли на Івано-Франківщині. Довжина його сягала 150—200 см, а ширина — 5—10 см (Іл. 6).

Композиція ясінянських і богданських поясів формувалась геометричними, рідше — стилізовано-рослинними орнаментами. Найчастіше зустрічалась три-п'ятидільна композиція симетрично розміщених орнаментальних смуг. Посередині, на поліхромному тлі розміщували складніші, великі мотиви, утворені з простих трикутників, ромбиків, квадратиків. Ромбовидні фігури мали переважно гладкі, зубчасті або гачкоподібні контури. Найчастіше вони чергувались вздовж пояса ланцюгом або за схемою скісної сітки. Домінуючі поздовжні орнаментальні смуги мали подвійне або потрійне обрамлення рядами дрібних мотивів хрестоподібних фігурок, кривульок, ромбиків, трикутників та ін. Провідні та підпорядковані їм смуги відокремлювались окремими гладкими різнокольоровими пасками, які підкреслювали ритм чергування основних площин композиції. У 20—40-х рр. XX ст. у селах долини р. Чорної Тиси зрідка зустрічались композиції з поперечним розташуванням орнаменту окремими ділянками. Це були складні композиції, утворені за допомогою різних варіантів поєднання трикутників, ромбів, скісних смуг («смерічок»), розмежованих полями гладких поперечних смуг. Обрамленням такого типу поясів були вузькі поздовжні смуги з дрібних ромбиків та скісних хрестиків [14].

Наприкінці XIX ст. у Рахові та навколишніх селах поширились вузькі (2—3 см) ткані пояси довжиною 150—160 см. Їх краї перетикались жовтими чи білими ламаними лініями («кривулями»), а посередині — різнокольоровими ромбовидними рядками. У їх кольоровій гамі переважали жовті барви із вкрапленням бордових, білих та голубих. На

Іл. 7. Дівчина у традиційному бойківському вбранні, с. Рєкїті Міжгірського району. Реконструкція, 2014 р. (Фото з архіву автора)

початку 20-х рр. XX ст. у селах Костилівка, Вільховатий, Ділове, Хмелів дівчата почали одягати вузькі (2—3 см) вишивані односторонні пояси, які з виворотного боку підшивали фабричною матерією. При вишиванні поясів використовували техніку «низина». Орнаментальна композиція складалась з ромбів, на стику яких формувались скісні хрести. Внутрішню площину ромбів заповнювали дрібними геометричними мотивами чи стилізованими квітками. Такі пояси застібувались на металеві гачки. У селах Косівська Поляна, Росішка заможні жінки підперезувались сплетеним із різнокольорового бісеру поясом, завширшки 6—8 см, який застібували зліва на кнопки («капчі», «копші»). Рахівські гуцулки одягали як вузькі, так і досить широкі «крайки», вся площа яких була заповнена мотивами «шахівочок». Виготовляли їх з об'ємної вовняної пряжі насичених, контрастних (жовто-фіолетового, червоно-зеленого, оранжево-голубого, рожево-синього) ко-

Іл. 8. Спідниця («фартух», «біленик»), с. Верхній Бистрий Міжгірського району. Домоткане полотно, вишивка, хрестик. 20-ті рр. ХХ ст. (Фото з архіву автора)

льорів. Але домінуючим був червоний колір, якому надавалась оберегова функція [36, с. 68].

Поздовжні краї всіх видів тканих поясів гуцулок Рахівщини перетикали гладкими поперечними смужками («прутиками») і завершували декоративними стряпками у вигляді вільно звисаючих ниток основи або різних за довжиною і формою китиць. Зрідка кінці різнокольорової основи сплітали у маленькі кіски.

За перетиканими гладкими поперечними смужками («прутиками») та декоративними стряпками на поздовжніх краях «окрайок» можна було відрізнити гуцулку від румунки. На гуцульських поясах орнаментальна композиція «прутиків» була однаковою з обох боків, а на румунських різнилась. Як у гуцулок, так і у румунок у 20—40-х рр. ХХ ст. побутували вишивані та оздоблені бісером пояси. Відмінність полягала у використанні різних технік та варіантів орнаментальних композицій. Гуцулки Рахівщини при вишиванні поясів використовували «низину», а румунки — «гладь», лише зрідка — «хрестик». У рахівських гуцулок поширеними були плетені з різнокольорового бісеру пояси, що застібувались на металеві застібки, а в румунок на темній однотонній фабричній основі поясів вишивали бісером рослинні мотиви. Найчастіше румунки використовували білі круглі чи продовгуваті намистинки.

Поясним одягом **бойкинь Закарпаття** були спідниці («фартухи», «біленики») (Іл. 7, 8). Буденні спідниці шили із домотканого конопляного або лляного полотна, а святкові («біленики») — з полотна, витканого із бавовняних ниток. Кроїли спідниці із двох довгих (265—270 см) пілок, загнутих навпіл по ширині та зшитих у передній частині: до верхньої широкої (47 см) пілки пришивали вужчу (21 см). Місце з'єднання пілок декорували вузькою мережкою («цирочкою»). Робили її так: у верхньому краї вузької пілки витягали шосту та сьому нитки підкання, а нитки основи за допомогою голки та білої лляної нитки обмітували («стягували», «биркували») попарно. У результаті цього між нитками утворювались дірочки. Потім широку пілку зшивали із вужчою, протягуючи нитку через кожну із дірочок. Такий спосіб з'єднання пілок був характерним для домотканих спідниць («фартухів») закарпатської Бойківщини [36, с. 574]. Спереду посередині робили поздовжній розріз («розпірку») (12—20 см). Верхню частину спідниці, крім передньої частини, збирали у дрібні (0,5 см) складки («рямки», «збиранина», «ребра») на 4—10 ниток, загинаючи верхню частину всередину десь на 1—1,5 см. Поверх або під загинки пришивали шнурок («поясник», «збираник»), плетений у косичку із конопляних або лляних ниток. Ним спідницю зав'язували у талії. Дрібне збирання («рямкування») верхньої частини спідниць формувало своєрідні морщені («рямковані», «ребристі») пояси.

Поверх «рямок» інколи вишивали одно- або двоколірні вузьенькі орнаментальні смуги. В їх основі лежали викладені в ряд або розміщені попарно ромби, які обрамлялися дрібними трикутниками або лама-ними лініями («кривулями»). Складки збирали попарно білою конопляною ниткою. У другому рядку складки збирали також попарно, беручи по одній складці із кожної пари попереднього рядка. Збирання складок у третьому рядку повторювало перший. Внаслідок такого декорування морщеної площини утворювались своєрідні орнаментальні рядки у вигляді дрібних ромбиків [12].

Нижня частина спідниць («фартухів») декорувалась двома-трьома вузькими горизонтальними складками («защипами») та вишивкою. По низу спідниць старших жінок вишивали стебелевий шов

або рядок із подвійних хрестиків, а поверх них — дрібні ромбики, хрести, квадратики, «перка», «баранячі різжки». На спідницях дівчат та молодих незаміжніх жінок, крім вузької смуги внизу, вишивали ще дві вузькі лінії («дрімниці») у вигляді дрібних зірочок, простих кривуль, подвійних кривуль, трикутників і т. ін. Поміж «дрімницями» розміщували ромбикові композиції, смуги із восьмипелюсткових розет. З початку XX ст. спідниці почали вишивати стилізованими галузками з дрібними квітками та трилисниками, що виконувались технікою «хрестик». Кольорова гама вишивки спідниць XIX — початку XX ст. одно- або двоколірна: чорна, чорно-червона та червоно-синя. З 20-х рр. XX ст. у вишивці спідниць почали використовувати зелені, сині, голубі, жовті нитки. Низ спідниць декорували також вузькою гачкованою або фабричною мережкою. В орнаментальних мотивах мережок переважали ромби, квіти, дубові або кленові листочки. Краї мережок обрамлювали дрібними білими чи різнокольоровими напівколами («кольцятами», «колісцятами») [43, с. 169].

Спідниці («фартухи») з домотканого полотна в окремих селах Міжгірщини проіснували до кінця 20-х рр. XX ст., а на Воловеччині — кінця 30-х — початку 40-х рр. XX ст. Протягом 20—30-х рр. XX ст. у бойків побутували спідниці («фартухи», «свити»), які шили із трьох-чотирьох шматків білої фабричної матерії. Верхню частину спідниці, крім передньої пілки-вставки, збирали у широкі вертикальні загинки («рямки», «защипи»). Буденні спідниці були без оздоблення, а на святкових «рямки» зміцнювали 8—10 машинними швами, геометричною вишивкою, виконаною на окремому шматку домотканого полотна. Поверх «рямок» пришивали вузький поясик, за допомогою якого зав'язували спідницю. Низ спідниць декорували 4—6-ма горизонтальними загинками («защипами»), поміж якими технікою «гладі» вишивали стилізовано-рослинну галузку.

Протягом 20—40-х рр. XX ст. у бойків Закарпаття загального поширення набули спідниці («сукні», «вігани», «катрани», «свити»). У молодих жінок вони були рожевого, червоного, зеленого, блакитного кольорів, у старших жінок та бабусь — чорного кольору. Спідниці («сукні») воловецьких бойків плісировали («рясили»). У верхній частині, поверх «рям-

Іл. 9. Весільний фартух, смт. Воловець. Фабрична матерія, вишивка, гладь, фабрична мережка. 30—40-ві рр. XX ст. (Фото з архіву автора)

вишивали поперечну орнаментальну смугу з ромбів та скісних хрестів. Обрамленням виступали ламані лінії («кривулі»). Нижню частину спідниць оздоблювали кольоровою каймою («снурками», «чіпками») та шовковими різнокольоровими стрічками у три ряди: нижній — синя, другий — жовта, третій — біла стрічка. Як правило, перший і другий ряд щільно прилягали один до одного, між другим і третім був певний проміжок. На передню полу вшивали прямокутний шматок домотканого конопляного або клочяного полотна, який прикривали фартухом. Зав'язувались сукні шнурками («фрумбіями») [3, с. 32; 48, с. 74]. На Міжгірщині найчастіше зустрічались спідниці пошиті з однотонної чорної, чорної у горошок, червоної квітчастої або червоної чи бордової на білі смуги тканини. На відміну від воловецьких спідниць, міжгірські декорували лише різнокольоровими фабричними стрічками («пантліками») [31, с. 8; 32, с. 83].

Отже, протягом XIX — першої половини XX ст. відбувалась еволюція крою та оздоблення спідниць бойків Закарпаття. До 20-х рр. XX ст. побутували спідниці з домотканого полотна, які виділялись складками («рямками», «ребрами») та шнурочком («поясником», «збираником»). Бойківські спідниці, оздоблені вузькими вишитими смугами геометричних і стилізованих рослинних мотивів, відрізнялись від лемківських, угорських і словацьких, оздоблених квітково-рослинним орнаментом. Фабричні бойківські спідниці як і долинянські, угорські та словацькі шили з трьох-чотирьох пілок, збираючи у складки, нижню частину оздоблювали фабричними стрічками та машинними швами.

Іл. 10. Дівчина у традиційному лемківському вбранні, с. Гусний Великоберезнянського району. Реконструкція, 2014 р. (Фото з архіву автора)

Поверх спідниці бойкині одягали фартух («пілку», «півку») з конопляного чи лляного домотканого полотна. У бойків Закарпаття побутували і фарбовані («фарблені») фартухи. Святкові фартухи оздоблювали вишивкою стилізованих рослинних орнаментів, а низ прикрашали гачкованою мережкою із конопляних або лляних ниток. Домоткані фартухи побутували до кінця 20-х — початку 30-х рр. ХХ ст.

Із середини 30-х рр. ХХ ст. набувають поширення фартухи («сукні», «катрани», «вігани») із фабричної матерії. У дівчат та молодих жінок вони були червоними, рожевими, зеленими, синіми, а у старших — чорними, темно-синіми. У поясі фартухи збирали у складки й прошивали нитками («кривульками»), по краях і по низу оздоблювали фабричною чорною або білою мережкою, загинками («защипами») та шовковими, атласними чи оксамитовими стрічками червоного, рожевого, жовтого, зеленого кольорів [11]. У 20—40-х рр. ХХ ст. на Міжгірщині заміжні жін-

ки на свята і в неділю одягали фартухи з чорної атласної, ситцевої чи шовкової матерії. Шили їх з двох прямокутних піл, які зшивали, утворюючи посередині фартуха шов. Його маскували вузькою смужечкою вишивки («прутиком»). «Прутики», при вишиванні яких використовували різнокольорові нитки називались «барвленими прутиками». На відстані 10—15 см від низу фартух збирали у дві загинки («защипи»), поміж якими пришивали фабричну стрічку («пантлик»). До боків та низу фартуха пришивали по три різнокольорові «пантлики» та пучки різнокольорових ниток («китички»).

У 30-х рр. ХХ ст. у бойків Закарпаття поширились весільні («свальбові») фартухи з одного шматка білої фабричної тканини (Іл. 9). Верхню частину фартухів збирали на три-чотири нитки у вузькі складки («загинки»), до яких пришивали вузький пояс. У нижній частині фартуха робили 2—8 поперечних загинок, між якими вишивали стилізовану галузку із квітів, стебел та листочків. Низ фартухів оздоблювали мережкою («чіпкою»).

Як спідниці, так і фартухи до 20—30-х рр. ХХ ст. шили з домотканого полотна, а згодом — з фабричних тканин. «Півки», як й інший одяг, жінки зберігали у коморі, вхід до якої був з вулиці. У коморі одяг зберігався на жердці. Півки були складені вчетверо по вертикалі, що давало змогу утримувати вертикальну структуру прасованих складок. У верхній частині «півка» обмотувалась, зав'язувалась і зберігалась у підвішеному стані за допомогою шнурочків на кінцях пояса. У такий спосіб складки фартуха залишались рівними і прямими.

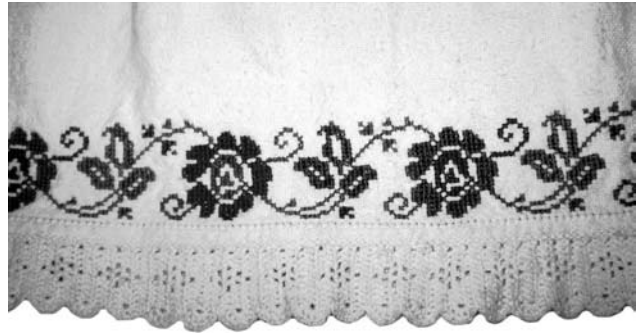
Поясний одяг підперезували червоним поясом («плетінкою», «пасиною», «тканкою») із овечої фарбованої вовни. Бойківські пояси подібні до поясів лемків Великоберезнянщини та ужгородських долиннян. Характерною їх ознакою були китиці або декоративні гудзики з вовняних ниток.

Лемкині Перечинщини заправляли сорочку в домоткану нижню спідницю («подолок»), у поясі призбирану і прошиту нитками (Іл. 10, 11). Поверх нижньої спідниці одягали верхню («кабат», «ряшеник»), яку шили із домотканого конопляного полотна, а з 20-х рр. ХХ ст. — з фабричних матерій чорного, синього, зеленого коричневого кольорів. Звичай одягати під верхню спідницю кілька нижніх не набув масового поширення більше в жодному куточку За-

карпаття, окрім сіл Новоселиця, Дубриничі, Зарічево Перечинського району. Місцеві лемківські «ряшеники» шились з трьох-чотирьох піл. Передню пілку з розрізом шили із грубішого полотна. Верхню частину спідниці, крім передньої пілки, збирали у дрібні складки («рями»). Поверх «рям» пришивали широкий пояс. Нижню частину спідниці оздоблювали чотирма-десятьма загинками, поміж якими вишивали орнаментальні композиції з квіток з листками, що вишивались різнокольоровими нитками, а стебла та листочки — салатовими та голубими [27, с. 358; 45, с. 333; 50, с. 24; 51, с. 144].

У другій половині XIX — першій половині XX ст. поясным жіночим вбранням лемків Великоберезнянщини були спідниці («фартухи», «біленики», «ряшеники»). Шили їх із 2—6 піл домотканого лляного або фабричного полотна. Спереду вшивали шматок домотканого полотна, який не декорували вишивкою. Поверх нього одягали фартух. Посередині верхньої частини передньої пілки робили поздовжній розріз (15—20 см), що зав'язувався на плетені шнурочки. Верхню частину спідниць, крім передньої пілки, збирали («рямили») на 2—4 нитки. Поверх морщення верхньої частини спідниці пришивали широкий пояс (5—8 см), утворений загинанням прямокутного шматка полотна навпіл по довжині. Нижню частину повсякденних спідниць («фартухів») оздоблювали вишитою «хрестиком» вузькою галузкою з квіток, стебел та листочків. До низу спідниці пришивали вузьку (2—3 см) гачковану мережку («чіпку») білого кольору [19]. Святкові спідниці декорували 2—10 горизонтальними загинками, поміж якими вишивали квітково-рослинні мотиви. Між морщенням верхньої частини спідниці та горизонтальними загинками утворювались дрібні (0,5 см) складочки («рями», «ряси»). Низ святкових спідниць, крім передньої домотканної пілки, оздоблювали гачкованою мережкою («чіпкою») ручної роботи, або ж фабричними мережками. Святкові спідниці, як і сорочки, оздоблювали вишивкою рослинних мотивів поверх морщення у верхній частині та поміж горизонтальними загинками. Орнамент вишивки у вигляді стилізованих квіток, стебел і листочків виконувався технікою гладі («мотано») [23, с. 96; 30, с. 120].

Збиранням («рямленням») спідниць у збірки, як правило, займалися дівчата і молодіці. Ця робота вимагала неабияких уважності та терпіння. При цьо-

Іл. 11. Оздоблення нижньої частини буденної спідниці, с. Ставне Великоберезнянського району. Домоткане полотно, вишивка, хрестик, гачкована мережка. Початок XX ст. (Фото з архіву автора)

му одна із дівчат збирала у збірки поли і притискала їх до столу, а друга притискала до столу складки на обшивці спідниці. Складки зволожували мокрою хустиною, спідницю поздовж завивали в один валок, скручували у вісімку та зав'язували обидва кінці шнурком («мотузком»), пришитим до неї. Зібрану таким чином спідницю вішали на жердці в коморі на протязі. Щоденні спідниці мали менше складок. Лише коли дівчина хотіла дуже нарядитись («парадитися»), то вона одягала і в будні дні «рямлену» спідницю. Зібрані («рамлені») спідниці були характерними і для польських та словацьких лемків, долинян, бойків та угорців Закарпаття.

Отже, у лемків Закарпаття побутовували спідниці з домотканого лляного полотна, а з перших десятиріч XX ст. — з білої фабричної матерії. Білі спідниці, верхню частину яких збирали у дрібні складки («рями»), наприкінці XIX — у першій половині XX ст. побутовували й у бойкинь та долинянок. Як лемки, так і турянські, ужгородські та мукачівські долинянки поверх рямок пришивали широкий пояс з домотканого полотна. На фоні таких спідниць чітко виділялись бойківські, характерною особливістю яких були густо зібрані («рямлені», «ребристі») пояси. Нижню частину повсякденних спідниць лемкинь, бойкинь, турянських, ужгородських та мукачівських долинянок декорували стрічковою вишивкою. Якщо у долинянок і бойкинь майже до 30-х рр. XX ст. домінуючими були геометричні орнаменти, виконані у двох—трьох кольорах, то у лемкинь вже наприкінці XIX — у першій половині XX ст. поширилася багатобарвна рослинна вишивка. Характерною особливістю святкових лемківських спідниць була велика кількість поперечних загинок, по-

між якими вишивали великі квіткові композиції. У 20—40-х рр. ХХ ст. характерною ознакою дівочого вбрання лемкинь були збирані («рамлені») спідниці («ряшеники»), які побутували й в польських та словацьких лемків, бойкинь, долинянок та угорок Закарпаття. На відміну від білих полотняних лемківських, спідниці бойкинь, долинянок, угорок та словачок шили із різнокольорових фабричних тканин.

У другій половині ХІХ — першій половині ХХ ст. поверх спідниці жінки одягали фартух («препиначку», «запиначку»). Робочі фартухи шили з домотканого конопляного, а святкові — із вибіленого лляного полотна, оздобленого вишивкою. На початку ХХ ст. фартухи почали шити з одного прямокутного шматка шовку чи атласу. У верхній частині полотна збирали у вузькі (1—1,5 см) складки, поверх яких пришивали пояс з плетеними вовняними шнурочками. У верхній частині деяких «запиначок» вишивали дрібні різнокольорові квітки («ружі»), сердцевину яких заповнювали дрібними бісеринками або паєтками. Перечинські лемкині свої фартухи оздоблювали різноманітними фабричними стрічками («фарбітками»), машинними швами («шнурками», «крайками»), поміж якими вишивали рослинні мотиви. Низ фартухів оздоблювали гачкованою або фабричною мережкою («чіпкою») у формі хвилястих ліній. Внутрішня площина мережки заповнювалась стилізованими трояндами, ромашками, фіалками [29, с. 148; 49, с. 96—97]. Жінки старшого віку одягали фартухи із тонкого чорного сукна. Сукняні фартухи, як і звичайні, збирали у дрібні складки, їх нижню частину декорували 7—10-ма стрічками червоного, синього та жовтого кольорів. Низ фартуха також оздоблювали гачкованою мережкою.

Кольорове вирішення лемківських фартухів залежало від вікових ознак. Молоді дівчата одягали барвисті фартухи, а старші жінки — темні. Характерним елементом декорування фартухів були поздовжні складки. «Запиначки» лемкинь Закарпаття були дрібно призбирані та прикрашені кольоровими стрічками («фарбітками»), шнурками («крайками») та вишивкою. У 20—40-х рр. ХХ ст. фартухи декорували машинними швами білого і жовтого кольорів, білою або чорною мережкою [44, с. 221; 54, с. 78].

Спідницю разом із фартухом підв'язували в'язаним вовняним поясом («опас», «плетінка», «пасина») бордового, червоного, рожевого чи зеленого кольорів (Іл. 12). Пояс мав гармоніювати з кольором вдягненої у певний день спідниці. Тому його обирали прискіпливо. Птели пояси із вовняних ниток простим («на решутку») або більш складним перебираним («переплітаное у косичку») плетінням. Довжина поясів сягала від 150 до 230 см, ширина — 5—6 см. Зав'язували пояси так, щоб кінці спадали ззаду. Характерною особливістю довгих плетених поясів лемків Закарпаття було те, що завершувались вони плетеними «у косичку» шнурочками з китичками («бибами») із різнокольорових вовняних ниток. Зустрічались пояси, у яких плетені шнурочки завершувались гудзиками («буклями»), зшитими із різнокольорових ниток. Могло бути багато дрібних гудзиків чи китиць, або лише 2—3 великі. Молоді жінки підперезувались короткими (60—65 см) поясами з вовняних ниток, які робились перебираним плетінням («переплітаное у косичку»). Зав'язувались вони з боку за допомогою двох гудзиків та петельок. Передню частину пояса декорували шістьма маленькими або трьома великими гудзиками, в основі яких лежали кружечки із твердого картону, обмотані полотном. Лицевий бік гудзиків оздоблювали вишивкою у вигляді стилізованої квітки, контури якої обмітували «петельчатим швом». При оздобленні гудзиків використовували бісер та дрібні паєтки [22]. У 20—40-х рр. ХХ ст. у селах Лубня, Верховина Бистра, Стужичя, Загорб дівчата та молодіці підперезувались короткими поясами з домотканого полотна, зовнішній бік яких оздоблювали вишивкою. Геометричні орнаменти поясів були яскравим акцентом на фоні квітково-рослинної вишивки, якою оздоблювали сорочки, спідниці та фартухи. Найпоширенішим варіантом орнаментальної композиції були викладені в ряд ромби, внутрішню площину яких заповнювали дрібними геометричними мотивами.

У межах Закарпаття поясами підперезувались гуцулки, бойкині, боржавські, ужгородські, зрідка турянські й мукачівські долинянки. Спосіб виготовлення та оздоблення довгих жіночих поясів лемкинь та ужгородських і турянських долинянок однакові. На фоні в'язаних лемківських, чітко виділялись ткани боржавські жіночі пояси з довгими стряпками чи шнурками («кісками»). Лемківські

пояси були однотонними (червоними, рожевими, зеленими), а у боржавських виділялось шість варіантів кольорової гами. Як допоміжні барви боржавські долинянки використовували блакитні, рожеві, зелені, фіолетові, білі. Ряд спільних і відмінних рис спостерігаємо в жіночих поясах лемкинь, гуцулок та румунок Закарпаття. На фоні в'язаних однотонних лемківських «пасин», різноманітністю композиційного укладу орнаментальних мотивів, їх поліхромністю, виділялись гуцульські «окрайки». Як у лемкинь, так і в гуцулок та румунок у 20—40-х рр. XX ст. побутували вишивані пояси. Характерною ознакою лемківських вишиваних поясів були геометричні мотиви, а гуцулки і румунки використовували як геометричні, так і геометризовані чи стилізовано-рослинні мотиви.

Отже, жіночий поясний одяг українців Закарпаття протягом XIX — першої половини XX ст. зазнав певних змін. Насамперед це проявилось у конструктивних елементах крою, матеріалах для виготовлення, способах одягання. У XIX — на початку XX ст. долинянки одягали спідниці, які з початком XX ст. поступово витіснялись фартухами. Свої особливості мало поєднання спідниць та фартухів з поясами. Етноідентифікуючими ознаками терреблеріцьких фартухів були кінці поясів, фабричні стрічки («пантлики на коцку»), кругла фабрична мережка («чічка»). Оригінальністю виділялись чорні фартухи жінок старшого віку у боржавських долинянок, а також ткани боржавські пояси. Характерною ознакою тересвянських фартухів була різнокольорова фабрична матерія, вузькі фабричні стрічки («пантлики»), різноманітні мережки та декоративні шви. Наприкінці XIX — на початку XX ст. з витісненням «руської» сорочки «волоською» пояси поступово виходять з ужитку. Етноідентифікуючою ознакою спідниць королівських долинян була вишивка, яка гармонійно поєднувалась з мережками та різнокольоровим обмітуванням. Фартухи долинянок з сіл Хижа, Черна, Новоселиця Виноградівського району подібні до тересвянських. Відмінність полягала лише у більшій яскравості та насиченості колориту. Спідниці турянських, свалівських, ужгородських і мукачівських долинянок за кроєм та оздобленням подібні до спідниць лемків Закарпаття. У колориті вишивки місцевих спідниць переважали зелені і червоні барви, у ту-

Іл. 12. Довгий жіночий пояс, с. Стужиця Великоберезнянського району. Вовняні нитки, в'язання. 20-ті рр. XX ст. (Фото з архіву автора)

рянських долинян домінували — блакитні, рожеві, зелені, у свалівських — рожеві, фіолетові, жовті, а в ужгородських і мукачівських — червоні, жовті, зелені та сині кольори. Етнічною ознакою гуцулок Рахівщини були двоплатові пілки («запаски») та чорні сукні з «огальоном».

1. Гелетей М.І. Матеріальна культура села Лисичево Іршавського району Закарпатської області в зв'язку із соціалістичними перетвореннями на Закарпатті : дипломна робота / М.І. Гелетей // Архів кабінету етнології історичного факультету УжНУ. — Ужгород : УжДУ, 1960. — 97 с.
2. Гмисюк Н.П. Народний одяг Тячівського району (кінець XVIII — початок XX ст.) : реферат / Н.П. Гмисюк // Архів Закарпатського музею народної архітектури та побуту. — Ужгород : ЗМНАП, 1987. — 20 с.
3. Гойчук В.І. Традиційна культура бойків Міжгірщини кінця XIX — першої половини XX ст. (за матеріалами сіл Верхній і Нижній Студений) : дипломна робота / В.І. Гойчук // Архів кабінету етнології історичного факультету УжНУ. — Ужгород : УжДУ, 1999. — 80 с.
4. Думнич О.Ю. Вишивка Хустського району протягом XX ст. : курсова робота / О.Ю. Думнич // Архів кабінету етнології історичного факультету УжНУ. — Ужгород : УжДУ, 1979. — 22 с.
5. Експозиція Краєзнавчого музею при бібліотеці с. Терребля Тячівського району — ЕКМБТ: інвентарний № не присвоєно. Святковий фартух («плат»), с. Терребля Тячівського району. Фабрична матерія, атласні стрічки, машинні шви. 20—30-ті рр. XX ст.
6. Експозиція Краєзнавчого музею с. Терново Тячівського району (далі — ЕКМТ) — ЕКМТ: інвентарний № не присвоєно. Спідниця, зібрана у складки («рокоти»), с. Терново Тячівського району. Фабрична матерія. Початок 20-х рр. XX ст.
7. ЕКМТ: інвентарний № не присвоєно. Фартух, с. Терново Тячівського району. Фабрична матерія, атласні стрічки, машинні шви. 20—30-ті рр. XX ст.
8. Копичко О. Народний одяг в околицях с. Турички Перечинського району : реферат / О. Копичко // Архів

- кабінету етнології історичного факультету УжНУ. — Ужгород : УжДУ, 1994. — 11 с.
9. Тиводар Р.Ю. Традиційна культура та етносоціальний розвиток українців села Руське Поле Тячівського району, Закарпатської області у ХХ ст. : дипломна робота / Р.Ю. Тиводар // Архів кабінету етнології історичного факультету УжНУ. — Ужгород : УжДУ, 1997. — 89 с.
  10. Фонди Закарпатського музею народної архітектури та побуту (далі — ФЗМНАП О:) — ФЗМНАП О: 193/130. Спідниця («плат у міх»), с. Колочава Міжгірського району. Чорна фабрична матерія. Початок ХХ ст.
  11. ФЗМНАП О: 952/295. Фартух («пілка»), с. Верхній Бистрий Міжгірського району. Домоткане полотно, вишивка, низина. Початок ХХ ст.
  12. ФЗМНАП О: 957/300. Спідниця («фартух»), с. Верхній Бистрий Міжгірського району. Домоткане полотно, вишивка, хрестик, мережка. 20-ті рр. ХХ ст.
  13. ФЗМНАП О: 1256/231. Спідниця «на рокоتی», с. Бедевя Тячівського району. Фабрична матерія, машинні шви. 20-ті рр. ХХ ст.
  14. ФЗМНАП О: 1603/238. Тканий пояс («окрайка»), с. Лазещина Рахівського району. Вовняні нитки, тканиня. 30—40-ві рр. ХХ ст.
  15. ФЗМНАП О: 3870/1624. Фартух («плат»), с. Довге Іршавського району. Фабрична матерія, вишивка, низина. 40-ві рр. ХХ ст.
  16. ФЗМНАП О: 3871/1625. Фартух («плат»), с. Довге Іршавського району. Фабрична матерія, вишивка, низина. 40-ві рр. ХХ ст.
  17. ФЗМНАП О: 5622/2558. Фартух, с. Діброва Тячівського району. Фабрична матерія. 30-ті рр. ХХ ст.
  18. ФЗМНАП О: 13038/246. Весільний пояс («римін») молоді, с. Нересниця Тячівського району. Різнокольорові шовкові нитки, тканиня, шкіра. 30-40-ві рр. ХХ ст.
  19. ФЗМНАП О: 14228/396. Спідниця («ряшеник»), с. Зарічево Перечинського району. Домоткане полотно, фабрична матерія, вишивка, гладь. 20-ті рр. ХХ ст.
  20. Фонди Музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України (м. Львів) (далі — ФМЕХПЕ:) — ФМЕХПЕ: 64857/2020. Фартух («плат»), с. Данилово Хустського району. Фабрична матерія стрічки, машинні шви. 20—40-ві рр. ХХ ст.
  21. ФМЕХП Е: 64858/2021. Фартух («плат»), с. Данилово Хустського району. Фабрична матерія стрічки, машинні шви. 20—40-ві рр. ХХ ст.
  22. Фонди Національного музею народної архітектури та побуту України (м. Київ) — ФНМНАПУ НД: 9092. Короткий дівочий пояс, с. Лубня Великоберезнянського району. Бордові вовняні нитки, декоративні гудзики, в'язання. 20-ті рр. ХХ ст.
  23. Бескид Ю. Матеріальна культура Лемківщини / Ю. Бескид. — Торонто (Канада), 1972. — 165 с.
  24. Біцко М. Загаття / М. Біцко // Наш рідний край. — 1926. — Рочник V. — Число 1. — С. 16—17.
  25. Босий О. Символічно-магічні функції пояса у звичаєво-обрядовій культурі українців / О. Босий // Народна культура України: традиції і сучасність. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 40-річчю Національного музею народної архітектури та побуту України. — Київ, 2010. — С. 486—487.
  26. Гнатюк В. Гуцули / В. Гнатюк // Подкарпатська Русь. — 1924. — Рочник I. — Число 3. — С. 79—85.
  27. Грибанич І. Народний одяг лемків Турянської та Ужанської долин кінця ХІХ — 40-х років ХХ ст. / І. Грибанич // Науковий збірник Закарпатського краєзнавчого музею. — Ужгород : ІВА, 2010. — Вип. ІХ—Х. — С. 356—361.
  28. Зеленчук В.С. Молдавський національний костюм / В.С. Зеленчук. — Кишенев : Тимпул, 1985. — 143 с. : ил.
  29. Зябловська Д.Є. Конструкторсько-технологічні прийоми виготовлення народного одягу лемків Великоберезнянщини / Д.Є. Зябловська, О.М. Шмелькова // Науковий вісник Мукачівського технологічного інституту. — Серія. Легка промисловість. — 2008. — № 5. — С. 143—149.
  30. Касарда Й. Короткий опис села Ужка / Й. Касарда // Підкарпатська Русь. — 1924. — № 4. — С. 119—123.
  31. Куртяк Ю. Історія села Прислоп / Ю. Куртяк // Наш рідний край. — 1925. — Рочник III. — Число 10. — С. 7—8.
  32. Куртяк Ю. Опис села Студеного / Ю. Куртяк // Наш рідний край. — 1926. — Рочник V. — Число 4. — С. 81—83.
  33. Маркуш О. Як удиваються русини в долині Боржави / О. Маркуш // Наш рідний край. — Рочник II. — Число 2. — Тячів, 1926. — С. 92.
  34. Миронов В. Етнокультурні зв'язки на Україні (за матеріалами одягу) / В. Миронов, В. Науко // НТЕ. — 1969. — № 5. — С. 46—51.
  35. Нестеренко П. Українська народна тканина / П. Нестеренко // Народне мистецтво. — 2001. — № 1—2. — С. 56—57.
  36. Никорак О.І. Сучасні художні тканини Українських Карпат / О.І. Никорак. — Київ : Наукова думка, 1988. — 224 с.
  37. Полянская Е.В. Народная одежда гуцулов Раховского района / Е.В. Полянская // Карпатский сборник: Труды междунар. комиссии по изучению народной культуры Карпат и прилегающих к ним областей. — Москва : Наука, 1972. — С. 57-65.
  38. Попович В. Село Білін / В. Попович // Наш рідний край. — Рочник XI. — Число 5. — Тячево, 1933. — С. 130—131.
  39. Постолаки Е.А. Молдавское народное ткачество (ХІХ — начало ХХ в.) / Е.А. Постолаки. — Кишинев, 1987. — 212 с.
  40. Прилипко Я.П. До питання про взаємозв'язки одягу болгар з одягом інших слов'янських народів / Я.П. Прилипко // НТЕ. — 1963. — № 3. — С. 57—62.

41. Прилипка Я.П. Етнокультурні зв'язки болгар і східних слов'ян: (на матеріалі одягу) / Я.П. Прилипка. — Київ: Наукова думка, 1964. — 153 с.
42. Сидорович С.Й. Орнаментальні композиції українських народних тканин XIX — початку XX ст. / С.Й. Сидорович // Матеріали з етнографії та мистецтвознавства. — Київ, 1962. — С. 35—53.
43. Сікора О. Убрання українців Бойківщини / О. Сікора // Бойки: Видання науково-культурологічного товариства «Бойківщина». — Дрогобич, 1998. — С. 166—176.
44. Сополіга М. Українці Словаччини: матеріальні вияви народної культури та мистецтва / М. Сополіга. — Київ: Темпора, 2011. — 336 с.
45. Стельмащук Г.Г. Одяг / Г. Стельмащук, Г. Худик, Д. Дмитриків // Лемківщина: історико-етнографічне дослідження: у 2-х т. — Т. 1. Матеріальна культура. — Львів: Інститут народознавства НАН України, 1999. — С. 324—346.
46. Ткачук А. Рахово / А. Ткачук // Наш родный край. — Рочник VIII. — Число 1. — Тячево, 1929. — С. 19—20.
47. Федорков А. Дубове / А. Федорков // Наш родный край. — Тячево, 1926. — Рочник 6. — С. 24.
48. Федьків І.І. У селі Нижні Ворота (про матеріальну культуру і побут) / І.І. Федьків // НТЕ. — 1966. — № 5. — С. 72—77.
49. Худик А. Народне вбрання відбиток історії народу / А. Худик // Народний календар на 1991 рік. — Ужгород: Словацьке педагогічне видавництво, 1990. — С. 96—97.
50. Шмелева М.Н. Из истории национального костюма украинцев Закарпатской области / М.Н. Шмелева // Краткие сообщения Института этнографии им. Н.Н. Миклухо-Маклая АН СССР. — Москва: Наука, 1950. — Вып. XI. — С. 19—30.
51. Шмелева М.Н. Типы женской народной одежды украинского населения Закарпатской области / М.Н. Шмелева // СЭ. — 1948. — № 2. — С. 130—146.
52. Щеріля Л. Домотканний пояс буковинців як елемент традиційного народного костюма та обрядовий атрибут / Л. Щеріля // Збірник наукових праць з питань стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології. — Т. 2 (26). — Чернівці: Прут. — С. 333—340.
53. Drahný V. Turjanske Remety v Podkarpatské Rusi / V. Drahný // Podkarpatska Rus. — Užhorod, 1921. — Číslo 2. — S. 12.
54. Piskorz-Branekova E. Polskie stroje ludowe / E. Piskorz-Branekova. — Warszawa: Sport i Turystyka; MUSA SA, 2007. — 234 s.

Vasyl Kotsan

TRADITIONAL FEMALE HALF-LENGTH CLOTHES OF UKRAINIANS IN TRANSCARPATHTIA (XIX — first half of the XX ct.)

The article is devoted to the research of traditional female half-length clothes of Ukrainians in Transcarpathia XIX — first half of the XX ct. On the base of the field, archive and literary sources, museum collections a few important aspects are analyzed on the probed subject: material and methods of making (cutting out), artistic features (finishing), methods of dressing and functional setting (workaday, festive, ceremonial) of female half-length clothes. The evolution of cutting out went from the unsewn forms to sewn together. Artistic expressiveness to both workaday and festive clothes, was given by embroidery, factory ribbons, machine guy-sutures, decorated by the bead. The methods of dressing the female half-length clothes had its specificity: sequence and correlation of skirt, apron and belt. The study of the functional setting of different elements enabled to find out their simplicity, festivity and symbolics.

Keywords: female half-length dress, skirt, apron, zapasky, belt, cutting out, homespun linen, factory matter, finishing, embroidery, factory ribbons, machine guy-sutures, lace.

Vasyl Kotsan

ТРАДИЦІОННА ЖЕНСКАЯ ПОЯСНАЯ ОДЕЖДА УКРАЙНЦІВ ЗАКАРПАТТЯ XIX — першої половини XX ст.

Стаття посвячена дослідженню традиційної жіночої поясної одяжки українців Закарпаття XIX — першої половини XX ст. На основі полевих, архівних і літературних джерел, музейних колекцій проаналізовано декілька важливих аспектів з досліджуваної проблематики: матеріал і способи виготовлення (крой), художественні особливості (декорування), способи одягання і функціональне призначення (будничний, святковий, обрядовий) жіночої поясної одяжки. Еволюція крою проходила від нешитих форм до сшитих. Художественної виразності як будничної, так і святкової одяжки надавала вишивка, фабричні ленти, машинні шви, декорування бісером. Свою специфіку мали і способи одягання жіночої поясної одяжки: послідовність і співвідношення юбки, передника і пояса. Дослідження функціонального призначення того чи іншого елемента дало можливість виявити його простоту, святковий і символічний характер.

Ключевые слова: женская поясная одежда, юбка, передник, запаски, пояс, крой, домотканое полотно, фабричная материя, декорирование, вышивка, фабричные ленты, машинные швы, кружево.